

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Helynév-szociológiai vizsgálatok két romániai magyar településen

Varga Zsuzsa

Témavezető: Dr. Gyórfy Erzsébet

DEBRECENI EGYETEM

Nyelvtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2020

1. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A magyar névkutatók már több ízben is ráirányították a figyelmet, hogy a nevek és a neveket használó közösségek, a névhasználat és a társadalom között szoros kapcsolat van. A nevek – és ezen belül a helynevek – nem pusztán nyelvi jelölők, a használatukat és a velük kapcsolatos vélekedéseket a szociális és pszichikai tényezők egész sora irányítja. Ezeknek az összefüggéseknek a vizsgálatát én is kiemelt fontosságú feladatnak tartom, ennél fogva a dolgozatom alapjául szolgáló kutatásaimat egyfajta szociológiai-szociolingvisztikai keretben végeztem.

Az első és legfontosabb kérdésem az volt tehát, hogy milyen társadalmi tényezők irányítják a helynévismeretet és az ezzel összefüggő helynévhasználatot. Ennek a vizsgálatához a kutatási terepet a Partium tömbmagyar részei, elsősorban a Szatmár megyei Kisbábony és a Bihar megyei Szalárd, tehát a romániai magyar nyelvhasználat szinterei biztosították.

Dolgozatomban a helynevek társadalmi meghatározottságát a helynévismeret és a kognitív térképezés, valamint az ezekkel kapcsolatos helynévhasználat szempontjából tárgyalom részletesen. E mellett jóval kisebb szerepben, de a kérdésselvetés szintjén olyan témakörök is helyet kapnak, mint a helynévpolitika, a helynévtervezés és -változtatás, a helynév-kontaktológia, valamint a helynévattitúd.

A helynévismereti vizsgálatok esetében lényegében két központi nézőpontot emelhetünk ki: az egyik a neveké, a másik pedig a neveket használó közösségeké. A helyneveknél meghatározó szempont, hogy a névkincs mely szegmenséről, az alap- vagy a periférikus névkészlet elemeiről beszélünk-e. Az egyes helynevek státusza ugyanis részben e szerint állapítható meg. A névhasználók szemszögéből pedig elsősorban annak a kérdésnek van relevanciája, hogy a vizsgált település melyik szociológiai (pl. nyelvi, etnikai, életkori stb.) csoportját vesszük alapul. Hiszen ezek más-más névkincsel és névhasználati szokásokkal jellemezhetők.

A kognitív térképes vizsgálatok a különböző csoportok térrel kapcsolatos ismereteit, vélekedéseit és az azokhoz köthető helynévhasználatot állítják középpontba. Ebben a részben a denotátumokhoz és az elnevezéseikhez köthető értékítéletek megkülönböztetett helyet foglalnak el. Névhasználati szokásaink egy részét ugyanis ezek a tényezők irányítják. Az, hogy az emberek milyenek látják a településüket, annak a függvénye, hogy mi jut nekik a környezetükből. Legyen szó akár gyermekek, felnőttek, idősödő személyek csoportjáról, vagy egy másik felosztást alapul véve: egy magyar, román vagy roma közösségről. Ez a helynévhasználatban is kimutatható. Ezzel egy időben a helynévhasználat jó eszköz lehet arra is, hogy ugyanezen csoportok valamilyen módon láttassák a környezetüket.

Bár a kutatások fókuszában a magyar nyelv és a magyar etnikumú beszélőközösségek álltak, mind a helynévismereti, mind a kognitív térképes vizsgálatok alatt igyekeztem olyan adatközlőket is megszólaltatni, akik más nemzetiségűek voltak. A kisbábonyi kutatások magyar anyanyelvű cigány adatközlők, a szalárdi kutatások pedig román anyanyelvű román adatközlők bevonásával egészülnek ki. Ennek megfelelően a magyar helynevek működését részben nem magyar környezetben is megpróbáltam nyomon követni.

2. Az alkalmazott módszerek vázolósa

Kutatásaimban hagyományos és rendhagyó módszereket egyaránt felhasználtam. Ezek közül az interjú, a megfigyelés, a rajzoltatás és a tartalomelemzés bizonyult a leginkább kiaknázható eljárásoknak. A vizsgálatok alapját képező települések, Kisbábony és Szalárd nem pusztán a méretüket, szerkezetüket, elhelyezkedésüket tekintve különböznek egymástól, de a lakosság számát, összetételét és életmódját tekintve is, a kapott eredményeket e jellemzők figyelembevételével interpretáltam.

a) A dolgozatban szereplő névközlések a saját helynévgyűjtéseim eredményei, amelyek élőnyelvi és történeti helyneveket egyformán tartalmaznak. A történeti helynevekhez írott dokumentumok

tanulmányozásával jutottam hozzá. A többségük térképi név (pl. kataszteri, katonai, gazdasági térképszelvények helynevei stb.), kisebb hányaduk pedig helynévtárakból, szótárakból, iskolai dokumentumokból stb. származik. Az élőnyelvi helyneveket a megkérdezettek (Kisbábony és Szalárd esetében is 20-20 személy) határleírásaiból, a településükkel kapcsolatos elbeszéléseiből emeltem ki. Ebben az esetben nem pusztán a neveket és névvariánsokat igyekeztem megörökíteni, de minden olyan egyéb információt is, amely a nevek és a neveket használó közösségek szempontjából fontosak lehetnek, pl. a nyelvhasználati sajátosságokat, a nevek által jelölt objektumok típusát, leírását, elhelyezkedését, a vonatkozó történeti ismereteket, néphagyományokat stb. is. Az elkészült névtárakat végül egy-egy általam készített bel- és külterületi térképpel egészítettem ki.

b) A helynévismereti felmérések – amelyek a már összegyűjtött élőnyelvi helyneveken alapultak –, kikérdezések, félig strukturált interjúk segítségével valósultak meg. Ebben az esetben egy rövid, felvezető beszélgetés után egyenként rákérdeztem a már előzőleg összeállított névközlések helyneveire. Az adatközlőknek (Kisbábony esetében 102, Szalárd esetében 90 személy) arra az eldöntendő kérdésre kellett válaszolniuk, hogy ismerik-e az általam kimondott helynevet vagy sem. Amennyiben a válasz igenlő volt, a továbbiakban annak a megválaszolására tértünk ki, hogy meg tudják-e

mondani, merre található a név által jelölt objektum. Ebben az esetben ugyanis különbséget tettem azok között az esetek között, amikor a helynévhez lokalizáció is társult, azaz a helynévismeret aktív, és azok között az esetek között, amikor a helynevet csupán hallomásból ismerték, azaz a helynévismeret passzív volt. ZSOLNAI JÓZSEFFel és más névkutatókkal egyetértve ugyanis, én magam is úgy gondolom, hogy a helynevek alap- vagy periférikus névkészletbeli helye nagyban függ attól, hogy a lakosság milyen mértékben használja őket lokalizálásra (1967).

c) A kognitív térképes vizsgálatoknál a rajzoltatás módszerét alkalmaztam. Ebben az esetben a megkérdezettek azt a feladatot kapták, hogy egy üres lapra készítsék el a településük belterületi térképét, jelöljék be a számukra legfontosabb utcákat, utakat, pontokat és csomópontokat (Kisbábony esetében 71, Szalárd esetében 55 adatközlő vett részt benne.). A módszer alkalmazásával főként a következő kérdéseket szerettem volna megválaszolni: Milyen falurészeket, tereket, útvonalakat, határokat, viszonyítási- és csomópontokban tartanak számon a helyiek, akkor amikor a falujukra gondolnak? Jelölik-e ezeket az objektumokat helynevekkel? A különböző csoportok egy-egy ismertebb helynév használatával ugyanazokra az objektumokra utalnak-e? Milyen szociális jelentések tapadnak a különböző helynevekhez?

Minden eredmény megfigyelésekkel egészül ki. Mivel a kutatások ideje alatt jómagam is a vizsgált településeken laktam, bőven volt lehetőségem arra, hogy a helynevek használatát és a helynevekkel kapcsolatos vélekedéseket spontán beszélgetésekben is megfigyelhessem.

3. Az értekezés új tudományos eredményei

3.1. A névháborúk természete

A dolgozat névháborúkról szóló példái arra mutatnak rá, hogy a két- vagy többnyelvű névtáblák gyakran válnak az etnikai konfliktusok gyújtópontjává. A tapasztalat azt mondhatja, hogy ezek a kérdések a legtöbb esetben nem csak és kizárólag a települések látképét érintik, de – mind a magyar, mind a román lakosságot illetően – komoly érzelmi töltettel is rendelkeznek. Jómagam a törvények eltérő értelmezései mögött egyfajta ösztönös – bizonyos esetekben pedig tudatos – területfoglalási, -birtoklási szándékot vélek felfedezni. Ha a tulajdonnevek nem rendelkeznenek a már fentebb említett szociális jelentéssel, nem gerjesztenék folyamatosan a használatuk körüli vitákat. Ebben a tekintetben lényegtelen kérdés lenne, hogy egy-egy település esetében hány, és hogy milyen típusú neveket tegyenek ki közszemlére. Ugyanakkor a különböző etnikumú beszélőközösségek számára nem csupán a saját

névváltozatuk megléte és a két- vagy többnyelvű névtáblák kitétele vagy nem kitétele fontos, de akár ugyanolyan súllyal az a kérdés is, hogy: Az adott helynév pontosan mit jelöl? Ha a névadó csoport szempontjából a helynév valamilyen magasztos jelentéstartalommal bír, méltó-e az objektum a névhez? Mérhető-e a denotátum a névben foglaltak nagyságához? Ennek megfelelően nem véletlen, hogy Romániában törvény mondja ki, hogy a m. *December 1. ~ r. 1 Decembrie*¹ névnek főutat vagy főutcát kell jelölnie, s az sem, hogy a vegyes etnikumú falvak egy csoportja – vélhetően a konfliktusok elkerülése végett – nem választ magának hivatalos utcaneveket.

3.2. Helynév-kontaktológia a Partium tömbmagyar részein

A vizsgált partiumi, Bihar és Szatmár megyei településeken, ahol a magyar etnikumú lakosság aránya a mai napig jelentős, de (a demográfiai reprodukció, a migráció és az integráció hatására) ma már a román ajkúak is egyre nagyobb számban megtalálhatók, a magyar az átadó és az átvevő nyelv szerepében egyaránt megjelenik. Romániában a hivatali szféra megköveteli a

¹ December 1. nemzeti ünnep Romániában. Ezen a napon a románság az 1918. december 1-jei nemzetgyűlésre és az ún. Nagy-Románia megalakulására emlékezik.

román nyelv használatát. Az ügyintézés tehát főként román nyelven és román helynevek használatával történik. Ebben a térségben a magyarok beszédét a nemhivatalos színtereken viszont a magyardomináns tulajdonnév-használat jellemzi. Az interjúk és a megfigyeléseim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a vizsgált terület magyar és román nemzetiségű lakossága nem pusztán közneveket, de tulajdonneveket is, és ezen belül nem csak makro-, de mikrotoponimákat is átvesz egymástól. Ezzel párhuzamosan pedig a nyelvi kölcsönzések kétféle forrásból merítkeznek: az egyik szóbeli, a másik írott.

A magyarok által használt belterületi helynévkincs több román eredetű helynevet is tartalmaz (lásd például a szalárdi, hegyközcsatári és hegyközpályi helynévkincs m. *Diszpenszár* < r. *Dispensar*, m. *Gosztát* < r. *Gostat*, m. *Primöria* < r. *Primăria* példáit), román eredetű külterületi mikrotoponimákkal az ő esetükben viszont alig találkoztam. Ez valószínűleg annak köszönhető, hogy ilyen tulajdonnevek ebben a térségben nem vagy csak ritkább esetben keletkeztek. A románság 20. századi letelepedésével itt a már meglévő magyar helynévanyag nem veszített jelentősen a státuszából. A nem magyar anyanyelvűek többnyire átvették és a mai napig használják a külterületi objektumokra vonatkozó magyar eredetű helyneveket. A románság a magyar nevek egy részét a szóbeli kommunikáció révén sajátította el. A határnevek egy csoportját pedig azért ismeri és használja,

mert maguk a kataszteri térképek és a telekkönyvi kivonatok is ezeket a régi magyar elnevezéseket tartalmazzák. A hivatalos dokumentumok egy része ugyanis az ún. „magyar időkőkből”, a 19. század végéről hagyományozódott át. Erről a területről nem készültek újabb, román tisztviselők által végzett felmérések, éppen ezért a hivatalos helynévanyag „románosítása” itt még nem történt meg.

3.3. A helynévattitúd mint a helynévhasználat mozgatórugója

A helynévattitúdok feltárására vonatkozóan nem végeztem külön felmérést. A helynévgyűjtő körutak és a helynévismereti felmérések alkalmával azonban több alkalommal is előfordult, hogy egy-egy helynév lejegyzése vagy akár egy bizonyos helynévre való rákérdezés azért ütközött átmenetileg akadályba, mert egyfajta nyelvi attitúd húzódott meg a háttérben. Értekezésem módszertani kérdéseket tárgyaló fejezetében részben ezeket az attitúdot ismertetem.

Az interjúk többsége azt a feltevésemet támasztotta alá, miszerint az adatközlők felfogásában – az általuk használt mellett – létezik egy, a beszélőktől független, ideális helynévkincs is. A névhasználóknak vannak olyan helyneveik, amelyeket bizonyos emberek előtt – legyen az például egy névgyűjtéssel foglalkozó kutató –

szívesen használnak, felvállalnak, ezek – az ő szóhasználatuk szerint – az ún. „igazi helynevek”, és vannak olyanok is, amelyeket inkább elhallgatnának, értelemszerűen ezek az ún. „nem igazi helynevek. Az egyes helyekhez és a helynevekhez szorosán tapadnak az előítéletek. Éppen ezért nem mindegy számukra, hogy a különböző beszédhelyzetekben és beszédpartnerek jelenlétében milyen neveket/névvariánsokat részesítenek előnyben.

Az adatközlők szerint az igazi helynevek szépek és régiek. A nem igazi helynevek pedig csúnyák – tehát valamilyen stigmatizált/obszcén kifejezést tartalmaznak (lásd pl. a kisbábonyi *Cigánysor*, *Cigánytempom* neveket, mivel a *cigány* lexéma a helyi társadalomban stigmatizált kifejezésnek számít) –, és/vagy újak, vagyis nemrég kerültek be a köztudatba (lásd pl. a szalárdi *Hungaroring* és *Rogériusz* neveket). A helynevekről szóló beszélgetésekből az derült ki, hogy a megkérdezettek ez utóbbi csoportba tartozó kifejezéseket helynévi értelemben, helynévi szerepben használják, azonban – a direkt kérdésekre adott válaszaik alapján – nem sorolják őket a helynevek közé.

3.4. Helynévismeret

A két településen elsősorban négy, a helynevek ismeretét és használatát, az alap- és a periférikus névkincs változását befolyásoló változó vizsgálatával

foglalkoztam. Ezek a következők: az életkor, a nem, a foglalkozás – és a foglalkozással szorosan összefüggő mobilitás –, valamint érintőlegesen azt a kérdést is vizsgáltam, hogy a településen töltött évek száma alapján hogyan csökkennek és növekednek a névismeretet ábrázoló mutatók. A kérdés kapcsán végül a különböző társadalmi csoportok helynévismeretének és helynévhasználatának jellemzésével is foglalkoztam.

3.4.1. Helynévismeret és életkor

A helynévismereti vizsgálataim igazolták, hogy a helynévkincs az életkor előrehaladtával együtt bővül. Az egyéni élettér kiszélesedésével lesznek egyre kidolgozottabbak, pontosabbak a közvetlen környezettel kapcsolatos ismeretek. Mindez természetesen azt is feltételezi, hogy a mentális helynévlexikon is napról napra gyarapodik, hiszen a helyekre gondolni és a helyekről beszélni a tulajdonnevek használata révén a legkézenfekvőbb. A helynévlexikon látványos gyarapodása azonban csak egy bizonyos életkorig figyelhető meg. Az, hogy ki mikor jut el abba a szakaszba, amikortól már csak ritkán tanul meg új helyneveket a közvetlen környezete, a szülőfaluja névkészletének köréből, egyénenként változó. A kisbányai magyarság esetében nagyjából a 30 év alattiakra igaz az, hogy a fiatalabbak kevesebb helynevet

ismernek, mint a náluk idősebbek. A szalárdi magyarság esetében ez a választóvonal 35–40 éves kor között van. A legjobb helynévismerők mindkét település esetében ötven év felettiak voltak. Az idősebb generáció tagjai között azonban azok sem voltak kevesen, akik gyenge vagy átlagos helynévismerettel rendelkeztek. Megállapíthatjuk, hogy a fiatal felnőttkor és a középkor határán az életkor háttérbeszorulása és az egyéb helynévismeretet befolyásoló tényezők térnyerése megy végbe.

A helynévhasználat és az életkor összefüggése kapcsán általánosan elmondható, hogy más-más névkinccsel rendelkeznek a gyermekek, a tizenévesek, a fiatal felnőttek, a középkorúak és az idősek. Ez a különbség nem pusztán mennyiségi, de bizonyos értelemben tipológiai is. A különböző korosztályoknak nem csupán a névismeretében, de a névhasználatában és a névadásában is eltérések mutatkoznak. A kisgyermekek esetében például a mesevilág, a fantázia épp olyan meghatározó, mint a helynevek történetbeágyazottsága. Ugyanakkor a helynevek értelmezését illetően náluk határozottan megfigyelhető egyfajta aluláltalánosítás is. Egy-egy település nevét például nem az egész településre vonatkozóan használják, hanem csak egy egészen kicsi részére, többnyire a saját utcájukra vagy házukra vonatkoztatva. Megfigyeléseim szerint a tizenévesekben és a fiatal felnőttekben van egy bizonyos fajta nyitottság az újítást, a nyelvi kreativitást illetően. A településnevekhez például előszeretettel kapcsolják a *city*

formást: *Bábonycity*, *Szalárdcity*. Ezzel az utótaggal a települések neveinek egyfajta ironikus stílust kölcsönöznek. Az angol *city* 'város' névrésszel érzékeltetik, hogy a megnevezett települések – a példákban falvak – infrastruktúrája gyenge, még messze állnak attól, hogy városias kinézetük/hangulatuk legyen. A kisebb települések középkorú és idős lakosainak többsége ma még meglehetősen sokféle, a településhez kapcsolódó mikrotoponimát ismer és használ (lásd például az egyes földterületek részmegnevezéseit: *Alsó-Igényelt*, *Felső-Igényelt*, *Belső-Benés-láz*, *Külső-Benés-láz* stb.). Ez azonban a nagyüzemi gazdálkodás terjedésével és a hagyományosnak tekintett falusi életforma felszámolódásával egyre kevésbé jellemző.

3.4.2. Helynévismeret és nem

A szakirodalomban sokáig az a nézet uralkodott, miszerint a férfiak sokkal jobb helynévismerők, mint a nők (lásd pl. INCZEFI 1964: 150). A kisbábonyi és a szalárdi felmérésem ezt a vélekedést többé-kevésbé igazolta. A nők átlagosan szinte minden generációs csoportban kevesebb helynevet tudhattak a magukénak, mint a férfiak. A kapott értékek között viszont – sem a kisbábonyi, sem a szalárdi felmérésnél – nem volt jelentős eltérés. Ugyanakkor néhány generációs csoportnál nők voltak a legtöbb helynevet ismerő adatközlők. Amennyiben ténylegesen fel

tudunk állítani egy rangsort, az főként a munkamegosztásból, a társadalmi különbségekből fakadhat. A férfi és a női megkérdezetteim között egyaránt találunk tájékozott és kevésbé tájékozott névhasználókat. Ez szinte minden esetben annak a függvénye, hogy „kinek mi jut a környezetéből”, hogy ki milyen típusú feladatokat lát el a mindennapjai során. Kisbábony és Szalárd esetében is elmondható, hogy a gyermeknevelés a legtöbb családnál elsősorban a nők feladata. A gyermekek megszületésével a nők azok, akik hosszabb időt töltenek otthon, míg a mezőgazdálkodó férfiak közben ugyanúgy járják a határt. A férfiak egy csoportja azért ismerhet több helynevet, mert a lakóhelyüket és a lakóhelyük környékét illetően több közvetlen fizikai tapasztalattal rendelkeznek.

3.4.3. Helynévismeret és foglalkozás

A felmérések ideje alatt számos interjúalany igazolta azt az előfeltevést, amely szerint a földművelő személyek nagyobb hely- és helynévismerettel rendelkeznek, mint a földműveléssel nem foglalkozó társaik. Ugyanakkor – Kisbábony esetében – az is beigazolódott, hogy a mezőgazdálkodás mellett végzett egyéb tevékenységek és a települések közötti nagyobb fokú mobilitás negatívan hat ki a közvetlen környezet helyneveinek elsajátítására. A legjobb hely- és helynévismerők a mezőgazdálkodó, erdész, földmérő adatközlők köréből kerültek ki, illetve

azok közül, akik a hobbijuknak köszönhetően gyakran látogatják a határt. Ezzel szemben azok, akik sohasem járnak ki a külterületre, csupán a belterületi helyekről és helynevekről szereztek ismereteket.

3.4.4. A különböző társadalmi csoportok helynévismerete

Értekezésemben a különböző társadalmi, etnikai-nyelvi és felekezeti csoportok helynévismeretének és -használatának jellemzésére is kísérletet tettem. Erre a részre – hasonló hazai kutatások hiányában – egyrészt mint újszerű kérdésfelvetésre, másrészt pedig mint egyfajta kísérleti vizsgálódásra tekintek. A magyarok helynévismeretét Kisbábonyban a cigányok, Szalárdon pedig a románok helynévismeretével vettem össze. A kisbábonyi adatok arra mutattak rá, hogy a helyi cigányság az életvitelénél fogva jóval kevesebb helynevet ismer, mint a kisbábonyi magyarság. Ezzel szemben Szalárdon a két etnikai csoport helynévismereti tudása hasonló volt. Ezt az eredményt jómagam a két csoport, a magyarok és a románok hasonló életvitelével magyaráztam.

3.4.5. A helynevek ismertsége

A két település helynevei között kevés olyan mikrotoponimát találunk, amelyet kivétel nélkül mindenki

ismer és használ. A nevek ismertsége ugyanakkor nem nyelvi, hanem elsősorban nyelven kívüli tényezők függvénye: a funkcionalitás a meghatározó. A névhasználók főként azért tanulnak helyneveket, hogy tudjanak beszélni az általuk jelölt objektumokról. Kisbáonyban a *Cselősz* helynevet például azért ismeri a teljes magyar lakosság, mert a terület kiválóan alkalmas epertermesztésre, emellett nagy kiterjedésű, szinte minden családnak van azon a területen földje. Gyakorlatilag a teljes magyar lakosság jár ki oda dolgozni. Mindemellett a szó maga semmit sem mond számukra. Sem az eredetéről, sem az eredeti jelentéséről nem tudtak tájékoztatást adni.

3.5. A kognitív térképezés és a helynévhasználat

A szocioonomasztikai kutatások újabban a téri leképezés kérdésével is foglalkoznak. A helynév-szociológia és a kognitív térképezésről szóló munkák között ugyanis bőven találunk kapcsolódási pontokat. A kognitív térképezés olyan absztrakció, amely azokat a kognitív képességeket foglalja magába, amelyek segítségével észleljük, szelektáljuk, összegyűjtjük, rendezzük és tároljuk a körülöttünk lévő térre vonatkozó ismereteket (DOWNS–STEA 2005: 598). Ez a tudás azonban nem térképi alakban, hanem tudati tartalmak formájában van a fejünkben. Tehát ismeretek, tévhit, vágyak és reális adatok formájában (CSÉFALVAY 1990: 17). Akkor

tehát, amikor valakinek vagy valakiknek a kognitív térképezésével foglalkozunk, egy adott térre vonatkozóan gyűjtünk információkat, mindezt úgy, hogy közben kifejezetten az egyén és a csoport szemszögéből, az ő belső világán keresztül szemléljük a kutatás alapját képező környezetet. Ennek a vizsgálatát az interjúk, a beszélgetések mellett ún. mentális, szubjektív térképek rajzoltatásával oldjuk meg.

A kisbányai felmérés alapján azt mondhatjuk, hogy ezen a településen a magyar-református közösség tagjai nem ugyanolyannak látják a falut, mint a cigány-római katolikus közösség tagjai. A településük ábrázolásakor a magyarok a magyarok által lakott részeket emelték ki, illetve tüntették fel, a cigányság pedig főként a romák által lakott részeket. A két csoport máshova tette a településrészek határait, máshogy tagolta a falut. Ez pedig a helynévhasználatukban is megmutatkozott. Szalárd esetében hasonló eredmények születtek. A magyarok a magyarok által lakott területeket dolgozták ki részletesen és ezeknek a részeknek a helyneveit emelték ki a történeteikben.

A helynévhasználat és felekezeti, valamint a különböző társadalmi rétegekhez tartozó egyének helynévhasználatát összegezve, elmondható, hogy a gyermekekéhez hasonlóan a felnőtt adatközlők helynévhasználatát szintén jellemzi egyfajta aluláltalánosítás. Náluk viszont ez a fajta gondolkodás főként a társadalmi különbségekből adódik. A helyi

lakosság gondolkodása szerint a települések és a településrészek sohasem akkorák, mint amekkorák közigazgatásilag lennének. Az egy településen élő, eltérő közösségek nem ugyanolyannak látják a környezetüket, alkalmasint képzeletben teljesen máshová teszik a különböző törésvonalakat és határokat. A helynevek segítségével történő határvonalhúzás pedig gyakran egyfajta elhatárolódást is takar, amely a település többi szociológiai csoportjára irányul.

4. További vizsgálati lehetőségek

A jövőben mind a kisbányai cigányság, mind pedig a szalárdi románság esetében érdemes lenne egy másfajta eszköztár és módszer bevonásával is megvizsgálni a helynévismeret és -használat kérdését. A magyar anyanyelvű kisbányai cigányság helynévismeretét és kognitív térképezését egy követéses vizsgálat keretein belül lehetne újból tanulmányozni. Az elmúlt időszakban ugyanis néhány cigány család földvásárlásba fogott, egyesek pedig a bányai lakhelyüket is megtartva külföldön kezdtek munkát vállalni. Az ő esetükben tíz vagy akár több év távlatában azt a kérdést járnám körül, hogy a megváltozott életmód és életkörülmények miként befolyásolhatják a nyelv- és névhasználatot. A román adatközlők helynévismeretét főként a magyar helynevek szemszögéből, magyar nyelvi

keretben vizsgáltam. A kutatás e momentuma a magyarokkal végzett vizsgálat kiegészítéseként funkcionált. Úgy gondolom, hogy egy perspektívaváltás keretein belül a jövőben célszerű lenne az ő anyanyelvükön és a román helynevek fókuszba állításával egy külön vizsgálatot is végezni a kérdésre vonatkozóan.

Hivatkozott irodalom

- CSÉFALVAY ZOLTÁN 1990. *Térképek a fejünkben*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- DOWNS, ROGER–STEA, DAVID 2005. Térképek az elmében – Gondolatok a kognitív térképezésről. (Részletek). In: LETENYEI LÁSZLÓ (szerk.). *Településkutatás 2*. L'Harmattan – Ráció Kiadó. Budapest. 593–613.
- INCZEFI GÉZA 1964. Névtudományi jegyzetek Makó környékének földrajzi neveiről. A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeiből. Szeged. 149–160.
- ZSOLNAI JÓZSEF 1967. A lakosság földrajzinév-ismeretének vizsgálata. In: *Magyar Nyelvőr* 91. 191–208.

Nyilvántartási szám: DEENK/39/2020.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Varga Zsuzsa
Neptun kód: W6LCE6
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10037904

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

1. **Varga, Z.:** Hegyközsétsatár élőnyelvi és történeti helynevei.
In: Partium : Társadalom, tradíció, erőforrások / szerk Szilágyi Ferenc, [s.n.], Nagyvárad, "közlésre elfogadva", 1-22, 2018.

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (5)

2. **Varga, Z.:** A kisbábonyi cigányság helynévismerete.
Névt. Ért. 40, 91-102, 2018. ISSN: 0139-2190.
3. **Varga, Z.:** A romániai Szalárd helynevei.
Magy. Nyelvjár. 56, 129-167, 2018. ISSN: 0541-9298.
DOI: <http://dx.doi.org/10.30790/mnyj/2018/08>
4. **Varga, Z.:** A kisbábonyi magyarság helynévismerete.
Magy. Nyelvjár. 55, 75-109, 2017. ISSN: 0541-9298.
5. **Varga, Z.:** Kisbábony. Egy aprófalú belterületi helynevei és mentális településmorfológiája.
Helynévtört. Tanulm. 13, 171-191, 2017. ISSN: 1789-0128.
6. **Varga, Z.:** A romániai Kisbábony helynevei.
Magy. Nyelvjár. 53, 157-187, 2015. ISSN: 0541-9298.

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

7. **Varga, Z.:** Magyarai Sára - Bartha Krisztina (szerk.). Nyelv, Közösség, Perspektíva.

Magy. Nyelvőr. 142 (1), 105-108, 2018. ISSN: 0025-0236.

8. **Varga, Z.:** Kiss Kálmán, Csűry Bálint és a szamosháti tájnyelv.

Magy. Nyelvjár. 53, 266-268, 2015. ISSN: 0541-9298.

Magyar nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

9. **Varga, Z.:** Nyelv-nyelvközösség-közösségi perspektíva.

Acta Universitatis Christianae Partiensis. 1, 75-80, 2019. ISSN: 2668-3067.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2020.02.20.

